

A TERMÉSZET.

Szerkesztik:

DR. LENDL ADOLF

és

csikszentsimoni és ernyesi

LAKATOS KÁROLY.

Budapest, II., Donáti-utca 7.

Állattani, Vadászati és halászati folyóirat.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

»A TERMÉSZET« előfizetési ára

»HALÁSZAT« mellékletjével együtt
egy évre 6 korona.

»Halászat« külön, egy évre 3 korona.

Vérrokonság.

»Vérbeli rokonság«: régi népies szó. Tulajdonképen azt akarják vele mondani, hogy a rokonok vére valamelyest hasonló, míg evvel ellentétben a nem rokonok vére természetesen más összetételű. »Jó vér«, »rossz vér« — ezek a szólásmódok azt mondják, hogy az egészség és betegség a vérnek minőségétől függ. »Hevesvérű«, meg »csigavérű«, valamint a »vérmes reménységű« kifejezések pedig oda céloznak, hogy az ember lelki hajlandóságai is a vérminőséggel függenek össze.

A tudomány régebben nem volt ellentétben ezzel a népfiziológiával. Az orvosok mindenféle módon azon voltak, hogy »a vért tisztítsák«, vagy pedig »higítsák« és »ritkítsák.« Sok mindenféle szerük volt emerre, meg amarra is. A piócza, meg a borbély kése, valamint a köpölyözés is az efféle praktikákhoz tartoztak.

Azután jött egy pár olyan évtized, melyben a tudomány szeliden mosolygott az efféle gyerekségek fölött. A pióczák nyugodtan marad-

hattak az ő vizeikben; a borbély is sopánkodott, hogy az érvágások szezonja elmúlt. De sőt a parasztság is kezdte elhanyagolni a tavaszi köpölyözést. Igaz, hogy ekközben a »nemes vérű« és »plebéjus vérű« felebarátok közt való különbségeket is annyira-mennyire a nem létező dolgok közé sorozták — legalább papíron.

De hát a világ sora forgandó. Majd hogy azt nem mondtam: körben forgó. Mert bizony vissza-visszatér oda, a hol már egyszer állomást tartott. Talán nem egészen ugyanazzal a gondolatmenettel; mert hát hiába, öregsünk — és az öreg más szemmel nézi azt a helyet, a hol gyermekkorában mindent rózsaszínben látott. De utóvégre a szellemi élet története, meg a farkába harapó kígyó közt egy kis sántikáló hasonlatosság mégis van.

A vér kezdi régi rangját elfoglalni. Nem csak a társaságban követeli a kék vér, hogy kéksége fölül senki se kételkedjék (legkivált az újonnan »megkékült« pénzbárók), hanem a tudomány is napról-napra tisztábban látja, hogy bizony mégis csak »különös egy folyadék« a

vér«, a hogyan Göthe írja »Faust«-jában. Mióta Pasteur meglátta a mikróbiomokat és amióta kitudódott, hogy a különféle minőségű vérfolyadékoknak megvan az a hatalmuk, hogy majd az egyik fajta, majd a másik fajta betegségbaczillusokat megölik, azóta a vérnek is visszatért a régi becsülete és a »vérgyógymódok« is kezdenek szaporodni.

Hát megint a régieknek volt igazuk? — Csakugyan ilyenformán van a dolog. Csakhogy ők inkább sejtették, a mit mi most tudni kezdünk. Hiszen majdnem minden igazságot előbb megsejt az emberi ész — a bizonyítékok, az apodiktikus biztosság csak később szoktak beköszönteni; nem ritkán tévedések útvesztőin át vezető keservességek árán. Egyébiránt a régi barbárok talán több praxissal is dicsekedhettek a vér dolgában, mert hát nagy divatban volt akkor az érvágás minden módja; sőt ittak is vért. Úgy mondják a krónikák, hogy büszke Csejte várnak hatalmas asszonya nem volt az egyetlen, a ki embervérben fürdött. Azt is olvassuk már az ókori könyvekben, hogy a bikavér (persze nem az egrí) halálos mérég az embernek; mert hiszen mikor a perzsák közt száműzetésben élő Themistoklest Artaxerxes perzsa király arra szólította föl, hogy a perzsa hadsereget a görögök ellen vezesse, az egykori görög vezér, nem ismerve más menekvést, hogy fajabelije ellen ne kelljen harcolnia, bikavért ivott és ettől hamarosan meg is halt.

Már a XVII. században megpróbálták az orvosok, beteg emberek ereibe állatok véré-

átömleszteni és állítólag sikerült is különféle igen súlyos bajokat báránnyal meggyógyítani. Hogy napjainkban a szeroterápia minő szerepet játszik, arról olvasóink legalább is sokat hallottak; — adja Isten, hogy személyes tapasztalatokat ne szerezzenek maguknak felőle.

Kétségtelenül legérdekesebb a vér felől szerzett újabb vizsgálatok közt az, mely bebizonyította, hogy egyik-másik állatfaj vére a másik állatfaj vérében a vértestecskéket megsemmisíti. Ez a hatalma egyik vérfajnak a másik fölött a vérsavóban, vagyis a szérumban van; mert nem szükséges az erősebb vérből mást, mint a vérsavót használni a kísérlethez, mely azután a gyöngébb vérben levő vértestecskéket föloldja. Nyilván ez az oka annak, hogy többször hirtelen szerencsétlenség történt a vérátömlesztéssel való operációknál; lehettek ugyan más hibák is, de azok nem olyan gyorsan éreztetik eredményüket.

Dieffenbach már 1833-ban elmékedést írt a fölött a tapasztalat fölött, hogy a madarak vérkeringésébe juttatott friss emlősvér az illető madarakat villámgyorsan megöli, mintha csak a legerősebb mérget adták volna be nekik. Hogy az emlősvér a madárvérben galibát okoz, még nem valami rendkívüli dolog, mert tudjuk,

hogy a madárvér piros testecskéi elliptikusok, az emlősvéréi ellenben kerek.

Kiderült azonban, hogy egy állatosztályba tartozó fajok vére is összevesz egymással, ha összekeverik és úgyszólván megeszi a másikat. Daremberg 1891-ben megmutatta, hogy

A MAGYAR TENGER.

Piros arcú szép menyecske, alföld,
Déliabos kendővel kaczerán,
Zord bércek fiát, hogy meghódítsa,
Csalfa mosoly szép arcán azért van.

Te szép alföld, ne mosolyogj én rám!
Tündérlány az én szívem szerelme;
Ha megcsalnám, háborgó haraggal
Minden habja tán ellenem kelne.

Itt születtem én a közelében;
Még gyermekifjan búvólt engem el
És azóta érte égek folyton,
Mély, ábrándos, örök szerelemmel.

A Balaton ez a szép tündérlány...
Szebb nekem, mint napsütötte róna.
Vonz, leköt szívhódító bájjával
S az ígézet el nem reppen róla.

Gyönyörködve néz Isten is rája. —
Hogy elbúvóljon szívet és szemet:
Gyöngyecsépekből szöve, ide tüzte
Szép hazánkra e drága gyöngyszemet!

Sima tükrén csillogtatja képét
Aranyos jókedvvel az öreg nap;
Majd önfénye szemét kápráztatja
S képe elé egy kőszá felhőt kap.

Nap, utána jó hold és csillagtábor:
Az egész mennyország itt nevet...
Ésti csillag vidáman köszönti
És hajnalban rá bús fényt hinteget.

Buzgányos fejü nádasok közt
Apró szellők vígan kergetőznek;
Pillangó-sereg csapong felettük,
S ki ott tévedt, kivezetik őket.

A víz szélén, lágy habfodrot verve,
Szellők apja, a szél, egyet nyargal;
Kivert hullám csöndes loicsanással
Csókolódzik béka-teknős parttal.

Nő a gyöngye szél ereje gyorsan,
Ott bent nyargal már a víz közepén;
Hullámokat ver föl... a halásznép
Hálót von be a vihar közelén.

A zalai part felől sebesen
Egre jönnek halkan döngő felhők.
A háborgó víznek minden esőppje
Hirdeti, hogy a vihar már eljött!

Zord tengervész a Balaton dühe:
Bösz, szilaj, mint ósanyja, a tenger...
S nem csak szélvész korbácsolja őt fel:
Önmagától háborog nem egyszer.

Vad démon viharban a tündérlány!
Ha vést jósol a víz és a határ:
Ljedten fut róla lélekvesztő
S a fehér szárnyú szép halász-madár.

Hatalma szól hullámsapkodás közt
S megbúvó csalfa mosolyában...
S midőn a jégkeble ketté hasad:
A rianás menydörgő szavában!

Dezső Ferencz.

a kutyavér széruma félóra alatt föloldja a madár- és békavér testecskéit, ebből magyarázható meg a madarak hirtelen halála is, ha ereikbe emlősvért ömlesztnek át. Hasonló ellenséges viszonyt tapasztalt a kutya- és nyúlvér, valamint a kutya és tengeri malacz vére közt.

1900-ban Friedenthal János dr. Berlinben nagyobb szabású kísérletezést indított meg ebben az irányban és arra a nevezetes igazságra bukkant, hogy kétféle vér annál ellenségesebb viszonyban van egymással, minél távolabb állanak egymástól szisztematikus sorrendben azok az állatok, amelyekből az illető vérmennyiségeket vették. Ez a szabály olyan pontosan vág be, hogy úgyszólván magát a leszármazási rokonság fokát lehet vele megállapítani.

Például! A házi patkány, a vándorpatkány, meg a nyúl vérét össze lehet keverni annélkül, hogy egyik széruma a másiknak vértestecskéit megtámadná. Tudjuk, hogy ez a három génusz egy rendbe, vagyis a rágcsálók rendjébe tartozik és ennél fogva meglehetősen közel rokonok. De a házinyúl vérsavója a tengeri malacz vértestecskéit már megsemmisíti, ámbar ezeket is még együvé sorozzuk a rágcsálók rendjébe,

de azért mégis már távolabbi rokonok, a mit az első vizsgálat is elárul. A kutya, róka és a farkas vére megfér egymással; de már a macskavér elbánik a kutyavérrel. A lónak vérszéruma nem bántja a szamár vértestecskéit, de irgalmatlanul elbánik a házinyúl, tengeri malacz, borjú, bárány és sok más állat vérével.

Az embervér rettentő zsarnok! Nem hiába mondják az emberfajt a föld legkegyetlenebb ragadozójának; tényleg erre vall már a vérenek magaviselete is. Friedenthal tanulmányai szerint ugyanis az emberi vérsavó megsemmisíti nemcsak a hidegvérű állatok vértestecskéit (például angolna-, békák-, sikló-, kígyókéit, hanem épen így csúffá teszi a tyúk, galamb, gém, sertés, tulok, nyúl, tengeri malacz, sün, kutya, macska vérét és ezenkívül Isten tudja hány más állatét, melyekkel még nem kísérleteztek.

Hogy a felsőbb rangú, a rendszertanilag tökéletesebb állatalakok vére általában véve erősebb-e, mint a kezdetlegesebb állatok vére, ennek biztos megállapításához még számos kísérlet szükséges; mindamellett már az imént elmondottak is ezt a véleményt istápolják. És úgy látszik, ez a tulajdonság a nagyobb fokú idegesség-, az idegrendszer érzékenyebb

A dalos patakok.

— „A TERMÉSZET” eredeti tárcsája. —

Rézhegység legmagasabb csúcsán, a Ponor-tetőn van egy mélységes-mély barlang, melynek pokoli sötét üregébe szédülve tekint az ember. Függesztve, sziklás oldalú bejáratát csak hosszú létra segítségével veheti igénybe az erős idegzetű természetbúvár, aki még az ördögöktől sem riad meg. A mélységben átláthatatlan sötétség fogad. Távolról lassú zsongás, titkos zene egyhangú ütemei érintik füleidet s hűvös lebbenés csapkodja arcodat. A halál lehelete, vagy épen a lelke bolyong itt . . . Sajátságos érzés fogja el az ember egész valóját oly mélyen, a bércz rejtelmes kebelében; a testén átzsibong valami magyarázhatatlan delejes áram, mely az idegeket egyszerre kifeszíti és a szívet imádságra buzdítja. A félelem, a rettegés legyőzhetetlen ereje ébreszti ezt az érzést, a rettenetes természeti alkotások, a csodálatos és borzalmas környezet látására. Az Isten, akinek keze mindenütt megéri az embert, így tanít imádkozni . . .

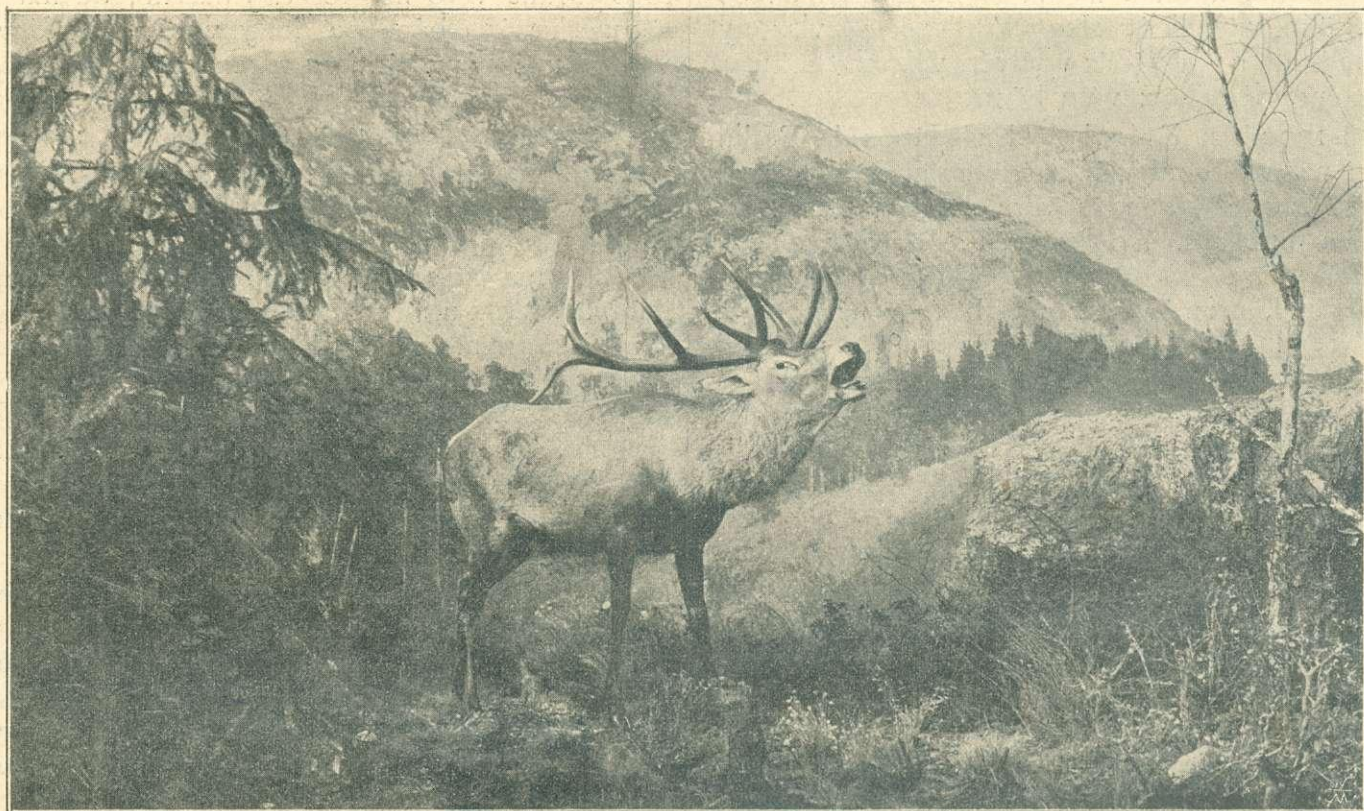
A rémes barlang egyszerre sohajtózni, nyögni kezd; a hozzáférhetetlen mélységből zokogás hallik . . . Azután, mintha óriási köncseppek hullnának minden szögletben, szakadatlanul locsog a barlang szikla-testéből előtörő

víz . . . A Ponor kőkeble olykor-olykor megdobban, ha az örökös működésben lévő romboló és alkotó erő leszakít egy-egy darabot belőle s odadobja a mélységnek, ahol bizonyosan újabb hivatásnak felelnek meg: temetgetik a szörnyű mélységet, melyet hosszú ezredek előtt láthatatlan kezek ástak, fúrtak a nagy hegy-test szívébe. Épen a szívébe; mert innen indul ki az az eleven vérkeringés, mely a szétágazó ereken a Ponor alatt előbukkan s forrását képezi a Berettyónak. Itt van a víztartó, melyből ott lenn, a hegycsúcs lábainál fölbuggyanó hatalmas forrás él . . . Menjünk oda . . .

A forrás, melyet a nép Izbuknak nevez, sziklás bölcsőben sír, duruzsol, sivít, mint egy gyermek, ahhoz képest, amilyen a természeti állapota. Ha nagy záporok vonulnak végig a Réz rengetegei fölött, jajgat, bömböl s kiabálásával betelik az egész vögy, Tuszától egészen M.-Valkó — romjában is fenséges — váráig. Ott azután csak lassu neszt hallat, mint az édes álomba szenderülő leányka. Kilépett a tulajdonképeni gyermekkorból, ahol még szabad sírni és nevetni egyszerre, lehet zörtölődni, haragudni, kiabálni, jajgatni, bömbölni . . . Itt már teszi magát, hogy ő nagy. Pedig dehogy az! Olyan czéltalanul, érthetetlenül jobbra-balra kanyargó útjában, mint egy részeg napszámos. De térjünk vissza bölcsőjéhez s kísérjük gyermekségének édes, dalos útjait. A sziklák közül előtörő Izbuk vize kristálytisztá s mégis naponta óriás lerakódásokat tesz a köves mederben, a hol lármás útját megkezdi. Fantasztikus növény- és virág-alakokat formál, finom köréteggel vonja be a beledobott fákat, galyakat, leveleket s mint a nép mondja »kővé változ-

természete-, a vér agresszívebb, harcziassabb természetével jár együtt.

Ha már így árulja el a vér maga a vérrokonságot, vajjon nem szól-e valamit az ember

BŐGŐ SZARVAS (A vadászati kiállításból.)

tat mindent«. Az anya kebelében feloldott részeket magával hozza, de a természet szabad ölen a napsugár csókjára, a levegő érintésére megtisztul azoktól s bölcsője körül lerakja . . .

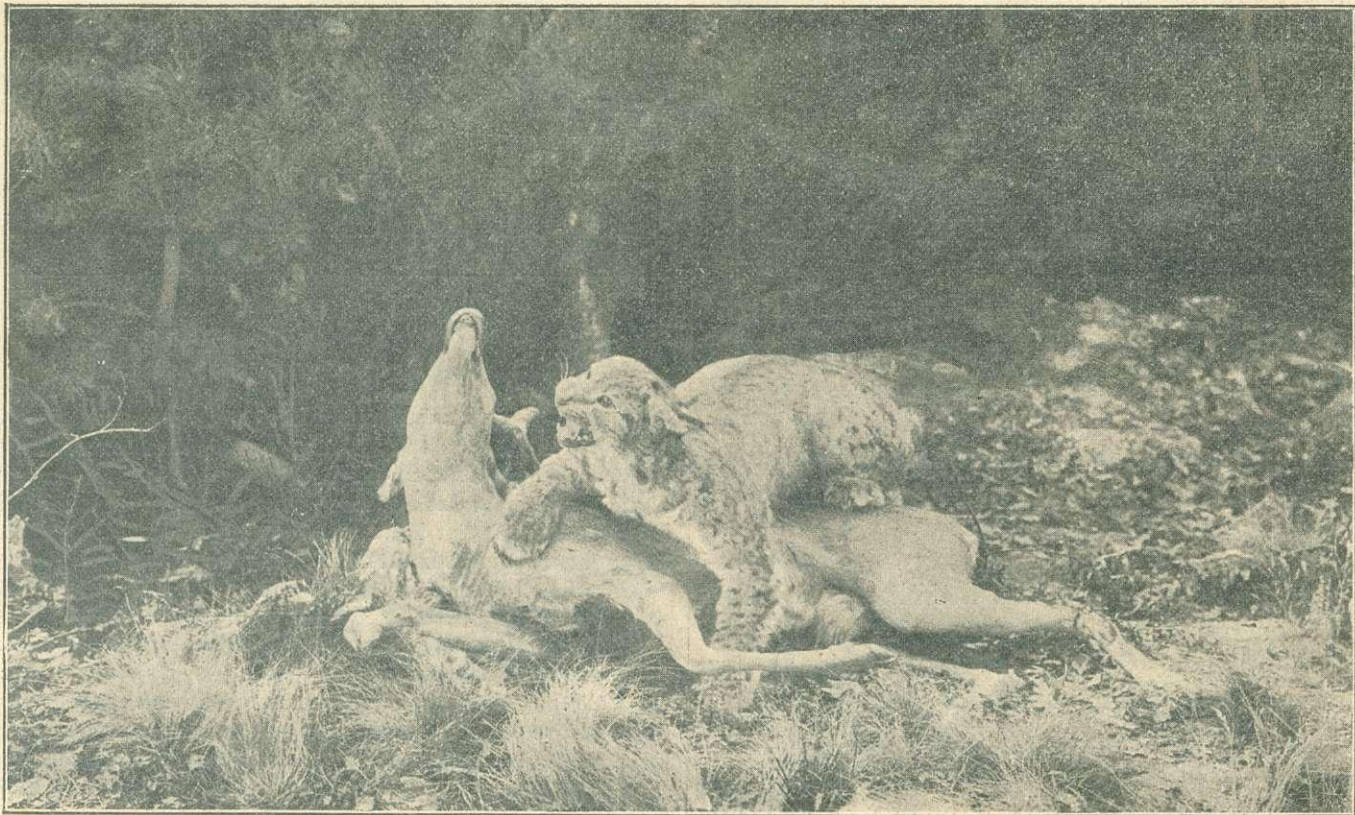
A forrás környezete elragadó szép. Fényeszőld levelű bükkös rengeteg veszi körül egy sziklás völgy fejeinél s hatalmas kődarabok közt csobog néhány méternyi út, ahol azután első lépése is — bukás. Gyönyörű kis vízesést képez, mindjárt a forrásához közel. Zubogva esik szikláról-sziklára, a nyáron fáktól, lombtól árnyalt sötét, hús völgyben. A nyári időszak legszebb kiránduló helye ez a szép Szilágyságnak. Partjain zöld mohabársony takaró terül el s az erdő talaja csak itt-ott takaszt virágokat. A páfrány uralja az erdei növényzetet s annak árnyas levelei alatt lomhán nyújtózkodik el a »bikitarka« (= bükki-tarka, a salamandra szilágysági népies neve), a csigák, fényes út rajzolva nyálas testeikkel, utaznak a nagy vándorútkra. Ki tudja, hol annak a vége, mi előttük a cél? . . . Annál inkább tudjuk azonban az erdő apró műiparosairól, a pókokról, melyek óriás számban himbálóznak a fák ágairól hosszú pányváikon s kifeszített hálójukba százával fogdossák a patakpart apró vérszopóit, a vígan duruzsoló szunyogokat és a fényes barna, csillogó testű legyeket. Úgy kell nekik! Mi egyet sem tudunk elfogni közülök; pedig megesis velünk az a szerencsétlenség is, hogy saját magunknak beüjtjük az orrunkat — a szemtelenekért! Ilyenkor még örülni is tudok a gyilkolásnak . . . Úgy, úgy, szívjad a vérét, szívjad! . . . Gyönyörködöm a kis gyilkos vér-mámorában . . .

A csermely vígan dalolva szalad a mély, titokzatos sötét völgybe, ahol azután van ám élet, nyüzsgés, forrongás, küzdelem. A parton ezer tarka virág nyílik, nem úgy, mint idefenn; a bokrok között szájas, nyelves kis madarak örülnek a felséges életnek, mely csodálatos változatosságával még az ő lelküket is leköti, vagy föl-emeli a soha meg nem szűnő Istenséghez . . . A dalos patak köves medrében vígan eviczkélnék az ezüst-hasú, pettyes selyembe öltözött pisztrángok s a rejtekekben mozdulatlanul gunyasztanak az ollós rákok. Most alusznak; a kristályvíz tükrén át tisztán kivehető, amint előrenyújtotta ollóik közé szorították bajszos fejüket, épen mint mikor az okos vadász elsőlábaira pihenteti fejét. Gyöngyélet volna ez így, az édes vizű Izbuk árnyas medrében; de a természet nem szereti a lomha ábrándozást: neki élet, mozgás, küzdelem kell! . . . Micsoda természet volna az, ahol minden és minden nyugalomban lenne? . . . A hol nem rombolna a száguldva bömbölő vihar, a pattogva villanó menykő, ahol soha sem járna a halál?! . . .

Lenn, a sűrűségtől beárnyalt vízmederben erős csobogás támad . . . Fönn a fekete szörny, az éles fogú halál. A vidra csatangol föl a Berettyóból, ízletes pisztráng- és rákpecsenyére. A víz apró tünderei röppelve, pattogva menekülnek a köves mederben, sziklákon átvillanva föl, ahova nem kísérheti őket a rém. Ezüstfényű testök meg-megcsillan, amint szökdelve ki-kibukkannak a sebes sodrú vízből . . . A halált nem lehet elkerülni; ha ma nem, holnap eljő. A gyávábbakat utól is érte már . . . Ott játszik egy gyönyörű pisztránggal a parton

és majom rokonsága felől is? Ezekre is kiterjesztette az említett kísérletező tanulmányait és

a következő eredményre bukkant: *Lemur*-ok, a *halálfejű majom* (*Pithesciurus*), a *Cynocephalus*

A HIUZ ZSÁKMÁNYÚL EJT EGY ŐZBAKOT. (A vadászati kiállításból.)

a vizek víg természetű gyilkosa. Mint a macska az egeret, úgy pofozza, lökdösi s ugrál körülte. Most nem éhes . . . A sűrű erdő császármadarai is megrettennek a szörnyű jelenettől . . . Brrr . . . Menekülnek a Ponor-tetőre; pedig a halál ott is sunyi módra leselkedik és ott épen — reájok. A nyest várja epekedve, hogy oda menjenek . . . Sohase tudja az *ember*, mikor fut a halál torkába; talán épen akkor, mikor előle menekül . . .

Szóval, gyönyörű az én kis dalos patakom, ahol annyiszor álmodoztam a part puha bársonyán, mely oly gyönyörű mindig! Mintha a menyországból szakadt volna le csak azért, hogy lássa a földi élet ezerszer váltakozó csúnya küzdelmét s e küzdelemnek isteni keretét képezze . . .

Szép nyáron is, de milyen azután télen! . . . Télen, mikor az Izbuk gyémánthegek közt siklik, kanyarog tova, mint egy ezüst kígyó . . . Mikor a fák lombjai helyett zuzmara és hó virágozik az ágakon s azok meghajolnak a teher alatt szomorúan, mint megannyi fehérhajú matróna . . . Fenn a Ponor-tető patyolatfehér takaróján millió és millió csillagok ragyognak s azokban ég a napsugár, azokat csókolja meg legelőbb az ég fenséges királynéja, amint aranyfűrtű fejét a Meszes Magurája mögül fölemeli s széttekint a gyönyörű panorámán, egész föl Debreczenig . . .

Ilyenkor szeretem igazán. Jobban hasonlít talán az én életemhez ez a fagyos világ hőcsillámaival, mint a dalos virágos, ragyogó meleg nyár; vagy több költészetet találok a természet halálszínlelésében, fenséges álmában? Vagy talán, mert ilyenkor fölbúg a vadászkiürt a *tusza*i erdőör

szalmás kunyhója előtt és sírva-búgva ringatózik le *Nagyfaluig*? . . . Valóban, ezért . . .

Itt vagyunk az Izbuk völgye felett. A Berettyó szeszélyes kanyargása sehol sem látszik. Hóhegyek emelkednek csak, akármerre tekintünk s e fagyos világban a vadászszív tavaszi derével van beöntve. Vig élet, mosolygó fény, még a sötét bánaton is; isteni csillogás a szemekben . . . A somlyai *Magura* lát ide csak az egész világból, amint ott, északon, égre emeli legmagasabb csúcsának, a *Keselyűsnek* hóborította homlokát . . . Alatta a Báthoriak vára porladozik; de most az is fényes, ragyogó, mint hajdan volt. . . De fölriad a kürt s a hajtók már útban vannak a *Rubin* felé . . . Mi is indulhatunk. Jó útát kell megtennünk a Ponor-tetőig . . . Ropog a fagyos hó lábaink alatt, metsző hideg csókjától pirulnak ki arcaink; de a vágy erősen melegít, hogy ma farkas- és vadsertés-pusztulás léssen! Égünk a vérszomj lázától; vadállatias izgalom járja át idegeinket és ez olyan — kellemes! . . .

Fenn vagyunk a Ponor-tetőn . . . Leírhatatlan szép panoráma tűnik szemlélődésünk körébe, bármerre száll tekintetünk . . . Délkeleten emelkednek a b.-hunyadi havasok komoran, mogorván, fehéren, hidegen. Onnan éles havasi szél nyargal, de nem fűtyül. Nincs kedve, úgy látszik. A nap erősen rátűz a tetőre, de egy cseppet sem gyújtó a szép királyné csókja . . . Keleten a Meszes télköre öleli át Zsibótól Csucsáig a Szilágyságot; itt azután összenő ikertestvérevel, a Rézzel, melynek mi legmagasabb csúcsáról tekintünk a *Berettyó* és a *Körös* völgyére. Nem tudom melyik szebb; de az én szívem

Babuin, a makakok (*Inuus cynomolgus* és *sini-cus*) és más efféle majmok vére nem bír helyt állni az embervérrel szemben. És ámbár mozdulataikban, mimikájukban és egész külsejükben olyan sok emberi hasonlatosság van, hogy az állatkertek nézői elcsodálkoznak fölöttük, megnyugtathatjuk azokat, kik büszkéek magasabb származásukra, hogy ezekkel a majmokkal az ember valami közeli vérrokonságban nincs. Azonban itt vannak az *anthromorph* majmok, melyek az emberhez leghasonlóbbak, t. i. a *csimpánz* és az *orángután*, — ezek vérével összefér az embervér is, ezek tehát úgy látszik közeli való rokonai a „*Homo sapiens*»-nek.

A kísérletek meglehetősen biztossággal megmutatják azt is, hogy keresztezés, vagyis keresztben való sikeres termékenyítés, úgy hogy korszok származzanak, csak olyan két faj között lehetséges, melyek vére a fentebb említett értelemben békésen megfér egymással. A mely két faj vére ellenséges lábbon áll egymással, az eredményesen nem házasítható össze.

Így beszél a vér; ezek az ő indiskréciói. Lehet, hogy későbben még finomabb és ma még nem ismert jeleket is fedeznek majd föl, a melyek még közelebbi fokait is elárulják

a rokonságnak, vagy a rokonság nemlétének és ki tudja, hogy bizonyos pörökben, mikor péld. a gyermek igazi atyját, vagy más közelebbi fokát a családi rokonságnak kell majd megállapítani, nem vérpróbákkal fognak-e bizonyítani? És akkor azután már az ügyvédi akták is vérengzők lesznek, minők ma a diplomaták jegyzékei.

Sajó Károly.

Néhány gyakrabban előforduló lepkefaj, a hernyók táplálék növényei szerint csoportosítva.

Azt hiszem, némi szolgálatot teszek a lepkegyűjtőknek, különösen a kezdőknek, az alábbi összeállítással, melyben a gyakrabban előforduló lepkefajokat a hernyók táplálék növényei szerint csoportosítottam s egyszersmind az év azon szakait is megjelöltem, a melyekben az illető hernyókat megtalálhatjuk.

Prunus spinosa és *insititia*. — Kőkeny és szilva.

Rhopalocera: *Papilio podalirius* jun.—szept. *Aporia crataegi* máj. *Thecla betulae* máj.—jun., —spini máj., —acaciae májusban. *Shpingina*: *Smerinthus ocellatus* egész nyáron. *Bombycina*: *Orgyia antiqua* és —*gonostigma* egész nyáron, *Ocnaria dispar* ápril.—jun. *Porthesia chrysoorrhoea* májusban, —auriflua máj. *Gastropacha crataegi*, —populi, —neustría máj.—jun., —lanestris, —catax, —quercus jun. jul. *Lasiocampa pruni* jul., —quercifolia jun.—jnl. *Saturnia pyri* julius—aug., —spini

jobban vonzódik az előbbihez . . . Ott még lanknak magyarok; emitt csak Csucsán, e bűbajos szép völgyben fekvő kis faluban . . . Jelzik, hogy a hajtók megindultak . . . Csend van a tetőn; lenn a völgyben tompa, mély zúgás keletkezik . . . Óriás távol vannak még a mi bocskoros hajtóink! . . .

Közelemben egy hatalmas bükkfa emelkedik; óriás odva van. Nézem sokáig a pusztulás sötét jelenségét; ott is látom a halált s elgondolkozom a fölött, hogy mennyi ideig birkózik ezzel a fával az az óriás hatalom s milyen hamar agyonszorít bennünket! Pedig mi még igyekszünk — kerülni is . . .

A fa odvából egy eleven mókus villan elő. Kiül a fa öklébe és sütkérezik a napon. Neki az Isten melegít. Víg, mintha boldog volna; játszik, mint a pajkos gyermek . . . Majd újra leül, két első lábát fölemeli, összeszerzi s ajkaihoz szorítja . . . Imádkozik . . .

Körülttem a hó tiszta vásznára — úgy tetszik nekem — valami titokzatos írást rajzolt a rejtelmes éjszaka. Elolvasom . . . Megértem . . . Itt menekült át a csucsai erdőségekből a félnék, szép karcsú őz. Riadva inalt, úgy látszik; mert csapái mentén föl van rúgva a hó . . . Nyomában vérszomjas ordas . . . Itt vannak mindenütt hatalmas lábának talpszirmai, mint megannyi himzésre nyomott rózsák a habos fehér selymen.

Lassan, ólálkodva kísérté a kiszemelt áldozatot s nagyon éhes lehetett, mert tisztán kivehető, hogy kéjes vágygial nyaldosta meg itt-ott a havat; megcsókolta az őz édes lábanyomát. Vajjon bekövetkezett-e a szörnyű dráma valahol, a Réz titkos rengetegében, ahol egy vér-

tócsa jelzi a nagy eseményt? vagy pedig kergetőzik most is, túl a *Kalinon*, túl a *Tirimáson* az élet és a halál? . . . Az erdő nem ad rá feleletet . . .

E pillanatban erős dördülés bugát a Ponor kebelén . . . Nem pattog, nem visszhangzik, csak tompán morajlik, mélyen zeng, míg lassan belehal a csendbe . . . A hajtók zajongva törtetnek föl a tetőre . . .

Eldördül a második, harmadik, tizedik lövés. Háborog az egész rengeteg . . . Mellettem átvillan egy róka, lompos vitorláját lecsapva menekül; elinal egy tapsifüles; porzik utána a fagyos hó. Most nem egymást úzik ám; együtt futnak a halál elől . . .

Az erdő belsejéből erősebb zaj hallatszik. Hatalmas fúvással hörgő légvétellel közeledik felém valami nagyobb vad . . . Föltűnik az agyaras otromba alakja, amint lihegve tör fel a tetőre. Nyomában vérszalag rajzolódik a fehér hó-lepedőre . . . Erősen vérzik, nehezen fut már; de még fut . . . Megmentem a szörnyű haláltusától. Fegyverem csöve egy éles durranással kilobban — s vége a szenvedésnek . . .

* * *

Este van. Az erdőóri lakásban pattog a tűz, lobog a láng, gyöngyözik a magurai bakator, pezseg a vadászvér és sziporkáznak az elme-röppentyűk . . .

Künn állok a szalmás eresz alatt, hallgatom a víg czimborák zaját s lelkem álmodozva száll a havas völgy fölött, némán kíséri a Berettyó pajkos kanyargását . . .

A hold hidegen mosolyog a fenséges Ponorra, az Izbuk jégpáncélja közt cseveg s dalol, dalol . . .

Boér Miklós.

jun.—jul., —carpini jul.—aug. *Cilix spinula* máj.—jun. *Noctuina*: *Diloba coeruleucephala* máj. —jun. *Acronycta psi* őszkor, —tridens őszig. *Agrotis fimbria* ősztól tavaszig. *Chariptera culta* aug.—szept. *Miselia oxyacanthae* máj. *Valeria oleagina* máj.—jun. *Catocala paranympa* máj. *Geometrina*: *Pellonia vibicaria* jun.—aug. *Selenia lunaria* jun.—őszig, —illustraria jul.—aug. *Angerona prunaria* ősztól májusig. *Rumia crataegata* aug.—télíg. *Biston hirtarius* jun.—szept. *Boarmia rhomboidaria* ápr.—máj. *Larentia fluctuata* aug.—szept.

Plantaginaceae. — Útifüfélék.

Rhopalocera: *Vanessa cardui* egész nyáron. *Melitaea aurinia* máj., —cinxia ápr.—máj. —*Phoebe* jun., —*didyma* máj. *Bombycina*: *Nemeophila plantaginis* márcz.—máj. *Arctia villica* tavaszig, —*Hebe* őszkor és tavaszkor. *Spilosoma fuliginosa* egész nyáron, —*luctifera* tavaszkor, —*mendica* jul.—augusztus. *Noctuina*: *Luperina virens* máj.—jun. *Xanthia cerago* tavaszkor. *Geometrina*: *Acidalia muricata* jun. *Lythria purpuraria* máj.—jun.

Betulaceae, Copuliferae, Salicaceae. — Nyír-, éger-, tölgy-, bükk-fűz- és nyárfa-félék.

Rhopalocera: *Thecla quercus* máj., —*Walbum* máj. *Apatura Ilia*, —*Iris*, —*Ilia* var. *Clytie* máj.—jun. *Vanessa antiopa* jun.—jul. *Melitaea matura* ápr.—máj. *Sphingina*: *Smerinthus tiliae*, —*quercus*, —*ocellata*, —*populi* egész nyáron. *Bombycina*: *Cossus terebra*, —*ligniperda* két évig fejlődnek a fa belsejében. *Leucoma salicis* máj. *Lasiocampa populifolia* ősztól májusig, —*betulifolia* őszkor. *Endromis versicolor* jun. *Drepana falcataria* nyáron és őszkor, —*lacertula* máj.—jun. *Harpyia bifida*, —*furcula*, —*erminia*, —*vinula*, *Stauropus fagi*, *Hybocampa Milhauseri* nyár végétől kezdve őszig, *Notodonta* (az összes fajok) máj.—jul. és szept.—okt. *Lophopteryx carmelita* jun.—jul., —*camelina*, *Pterosoma palpina* jun.—okt. *Drynobia velitaria*, —*mela-gona* jul.—aug. *Ptilophora pulmigera* jun. *Cnethocampa processionea*, —*pityocampa* máj.—jun. *Phalera bucephala* jul.—őszig. *Pygaera* (az összes fajok) jun.—őszig. *Noctuina*: *Cymatophora* (az összes fajok) jun.—őszig, leveleket fonnak össze s közöttük tartózkodnak. *Acronycta leporina* őszkor, —*aceris* aug.—szept. *Diptera Orion* jul.—őszig. *Calymnia pyralina* máj, —*trapezina* máj.—jun. *Plastensis retusa* máj. *Orthosia ferruginea* máj., —*litura* máj.—jun. *Xanthia citrigo*, —*cerago* őszkor, —*croceago* máj. *Scoliopteryx libatrix* jun.—őszig. *Pseudophia lunaris* jun. *Catocala fraxini* máj.—jun. (a nyárfán és a *Fraxinus excelsior*, —*Ornus-on* [kőrisfa], —*nupta*, —*elocata*, —*sponsa*, —*promissa*, —*electa* máj.—jul. *Aventia flexula* őszkor. *Brephos puella*, —*nothum* máj.—jun. *Geometrina*: *Geometra papilionaria* máj.—jun. *Jodis aeruginaria* aug.—szept. *Zonosoma pendulina* aug.—szept. *Abraaxas ulmata* aug.—szept. —*temerata* jun.—jul. *Ellophia fasciaria* aug.—szept. *Metrocampa margaritaria* őszkor. *Ennomos angularia* jun.—szept., —*alniaria* nyáron, —*tiliaria* máj.—jun., —*erosaria* jun.—szept., —*illunaria* jun.—őszig, —*illustraria* jul.—őszig, —*penniaria* máj.—jun. *Crocallis elinguaris* aug.—máj. *Eurymene dolabaria* jun.—őszig. *Ploseria diversata* máj.—jun. *Hibernia progemmaria* máj.—jun. *Biston pomonarius* jun.—jul., —*hirtarius* jun.—szept., —*prodromaria* jun.—aug. *Boarmia repandata* szept.—máj., —*crepuscularia* jun.—őszig. *Lobophora hexapterata* aug.—szept. *Larentia psittacata* máj.—aug.

Urticaceae, Cannabaceae. — Csalán- és kenderfélék, vadkender és komló (*Humulus lupulus*).

Rhopalocera: *Vanessa C-album* máj.—aug., —*urticae* máj.—őszig, —*Io* egész nyáron, —*Atalanta* jun.—aug. (csak a csalánon, összefont levelek között). *Bombycina*: *Callimorpha dominula*, —*Hera* máj. *Arctia villica* ősztól—tavaszig. *Noctuina*: *Acronycta rumicis* jun.—okt. *Mamestra persicaria* szept., —*ole-*

racea szept. *Plusia triplasia* aug.—szept., —*chrysis* jul.—aug., —*jota* ősztól—áprilisig, —*gamma* egész nyáron (különösen vadkenderen). *Geometrina*: *Larentia bilienata* máj.

Rumex, Solidago Virga aurea. — Vad sóska különböző fajai és ritkarej.

Rhopalocera: *Polyommatus Virga aureae* jun., —*dispar* máj.—jun., —*Chryseis* máj., —*Circe* jun.—jul., —*Phleas* jun., —*Helle* jul.—aug. *Nemeobius lucina* jun.—jul. *Bombycina*: *Spilosoma fuliginosa* őszkor és nyáron. *Geometrina*: *Timandra amataria* jun.—szept. *Lythria purpuraria* máj.—jun. *Larentia bilienata* máj.—jun

Rubus. — A szeder különböző fajai.

Rhopalocera: *Thecla rubi* jul. *Syrichthus alveolus* egész nyáron. *Noctuina*: *Thatyra batis*, —*derasa* őszkor. *Agrotis herbida* ősztól tavaszig. *Mamestra tinctoria* ősztól májusig. *Erastria fuscata* aug.—szept. *Nemoria viridata* jul. szept. *Venilia macularia* aug.—szept.

(Folytatása következik.)

MUFLOŃFEJ. (Fali disz.) Lőtte Bolla Kálmán altábornagy.

VADÁSZAT.

Az agonc-s vad sebzéséről.

13. *Czomb-lövésnél* a jelzés nem mindig egyforma. A talált vad kevésbé erős csontzúzás esetében ugyanis nyomban hátra bukik, de azonnal csülökre kap és elmenekül; — erősebb csontzúzásnál pedig eltántorodik és sántán, tántorogva s a meglőtt czombot lógatva tut tovább, míg könnyebb sebesülésnél hátsó részével kirúgva megfutamodik.

14. *Gerincz-lövésnél*, ha a golyó a gerinczen erős csontzúzó-dást okoz, vagy a gerinczet eltöri, a vad tűzben esik össze; ellenben ha a gerinczet csak érinti a golyó — talán egy darabka szőrös húst is lehorzsolva, — a vad nagyon megriad s nyílsebesen tovaszökik.

15. *Láb-lövésnél*, ha az egyik előláb lövetik el, a vad előre bukik, ellenkező esetben pedig hátra hanyatlik, de mindkét esetben *elesik* és pedig azon oldalára, a mely oldalról a lövés érte, de csakhamar csülökre kap ismét. Előláb-lövésnél hegynek lefelé, hátsóláb-lövésnél hegynek fölfelé nem megy a vad.

16. *Horzs-lövésnél* a vad láthatóan igen megriad s csülkeivel erősen bevág a talajba.

17. *Vesepecsenye-lövésnél*, vagyis a gerincz-oszlop mentén a vesék fölött talált vad csaknem kivétel nélkül rögtön felbukik, majd sikertelen erőlködések közben felkelni igyekszik (ami ritkán sikerül), míg végre kínos vergődések között kimúlik.

18. *Ha a lövés az agancs tövét éri*, ilyenkor a vad rögtön tűzben esik össze, de csakhamar csülökre kap ismét s örökre ajánlja magát.

19. *Agyék-lövésnél* a vad erősen összeressen s rövid iramodás után leheveredik.

20. *Üres lövésnél*, vagyis a zsiger fölött és a gerincz-oszlop alatt talált vad megriad s tág, közép magas szökéseket tesz s azután igen gyorsan örökre tovább áll.

A *sebzés**) ezen húsz pont alá foglalt különböző eseteit illetőleg megjegyzendők még a következők: *Szív-lövésnél* a vad csak kivételesen (és igen ritkán) menekül s akkor is csak rövidebb, legfeljebb 80—160 m. távolságra s ott leheveredvén, mihamarább megdermed. — *Ferde vállap-lövés* esetében, tehát ha a golyó *nem éri a szívet*, a vad a szokásos jelzés után menekülni kezd s ekközben fájdítva emeli megsérült első lábát. Menekülése azonban nem nagy távolságra terjed s elfeküdvén, néhány óra lefolyása alatt kimúlik. Igen erős, vagy közeli lövéseknél, midőn a golyó *mindkét* vállapot átjárja, a tűzben összeeső vad menekülésre képtelen. — *Tüdő-, máj-, lép- és vese-lövésnél* a vad a legközelebbi sűrűt keresi fel és igen gyorsan menekül, de csak néhány száz lépésre képes menni, mert ekközben gyorsan megbetegedvén, mihamarább elfekszik s rövid idő múlva kimúlik. — Ha *csupán csak a tüdő*

lett találva s mindkét tüdőszárnyat átvágta a golyó, — ily esetben igen rövid idő múlva megdermed a vad; ellenben *tüdő horzslövésnél*, vagy ha csak a *tüdő egyik szárnya* lett átlöve, sokszor messzire elmegy a vad, de menekülése ilyenkor, úgy látszik, inkább önkívületi cselekmény s nekimegy fának, bokornak, míg egyszerre csak mintegy villámtól sujtottan rogyik össze. Azonban az igen erős, öntudatosabb vad *tüdő-lövés* esetében se veszti el annyira fejét s menekülése közben meg-megáll a vér kiköhögése végett. — Ha a *máj, lép, vesék*, vagy a *tüdő* a lövés által inkább csak érintve lett, szóval csak könnyebb sebesülést szenvedett e szervei valamelyikén a vad, ez a körülmény mindig hosszabb szenvedést jelent a szegény állatra nézve, mert az ily természetű sebzéseknél csak órák múltán következik be a jótékony halál. — *Fej-lövésnél*, ha a golyó az *agyvelőt* találja, a vad rendszeren úgyszólván abban a pillanatban kimúlik s mintegy villámtól érten rogyik össze. Egyéb fej-lövések nem mindenkor halálosak; úgyszintén nyaklövésnél is csak *csigolya-találással hozhatjuk biztosan terítékre a vadat*, ellenben csupán az izomzatot találva, a vad — gyakran annélkül, hogy jelezne — erősen megriadva elmenekül. Az *ütő-ér* és *légcső-lövés* hatásáról már volt szó. A *gerincz-agy* találása rögtön halált okoz, valamint a *gerincz-oszlop* szétzúzása is mindig halálos következménnyel jár — s a tűzben összerogyott vad lábra állani abszolúte képtelen. — Még a *nyaklövéseket illetőleg* megesik olykor, hogy a golyó csupán a nyakcsigolya valamelyik kicsiny *tövisnyújtványát* találja, annélkül, hogy a nyakcsigolyát magát szétzúzná. Ez esetben tűzben esik ugyan össze a golyóvágás által előidézett nagy rázkódtatás következtében a vad, de ép oly gyorsan csülkőn is terem s úgy elmegy, hogy a legtöbb esetben hírért se hallani többé. Ugyanily következmények tapasztalhatók az oly lövéseknél is, midőn a gerincz-oszlop csigolyáinak kifelé álló *tövisnyújtványát*, vagy pedig a nyakcsigolyák *tövisnyújtványát* éri a golyó. A rázkódtatás mindkét esetben szintén földreteríti ugyan, sőt néha a lövés után látszólag holtan terül el néhány pillanatra a vad, vagy pedig (a mi gyakoribb eset) hátára fordulván, kapálódzik egy ideig, — de csakhamar azután magához térve, felszökik s habár eleinte tántorog és inog is egy kissé, mégis gyorsan elmenekül és meg nem kapható. Ennélfogva az ily sebzési eseteknél gyorsan kell a vadhoz nyomulni a kegyelem-lövés megadása végett. — A *vesepecsenye-lövés* illetőleg megjegyzendő, hogy csak akkor rögtön halálos az, vagy legalább úgy leüti a vadat, hogy felkelni képtelen, ha a gerincz-oszlop mentén a vesék fölött talált a golyó; csupán vese-lövésnél ellenben, a bár ily módon erősen tönkrelőtt vad csak több órai szenvedés után múlik ki. — *Ürlövés* esetében a következményeket már ismerjük; azonban ha az ily lövés a borda, vagy gerincz-oszlop alsó részének súrolásával is jár, az esetben riasztás helyett a vad ép oly hirtelen esik össze, mintha szabályos jó lövés érte volna; de azután felugrik és világgá megy. Az ily lövések ép oly gyorsan gyógyulnak, mint a legtöbb nemesebb részeket, vagy csontot nem ért könnyű sebzések és semmi nemű utókövetkezménnyel nem járnak se a vad testi épsége, sem pedig kellő

*) Tudnivaló, hogy a lövés mindig ama *szervtől* nyeri nevét, amelyet átjárt vagy széttronsolt a golyó — még az esetben is, ha a löveték előbb más testrészekben hatolt volna is keresztül.

kondíciójára nézve. — *Czomb-lövéseknél* ha a golyó csontot ért (azaz csonttörés történt), a vad nem bír menekülni, hanem — mint már említettem volt — a megöltöt czombot lógatva, lassan, sántikálva vonul odább; — ellenben ha csonttörés nem történt, a vad igen fürgén elrohan s nem igen kerül meg. — *A far-lövés* (amit egyébiránt vérbeli Nimród produkálni sohasem szokott) csak akkor halálos, ha a golyó a medenczén át behatolva, a vad *egész testét átvágja*. — *Lábszár-lövésnél*, vagyis midőn az egyik első láb lövetik el, a vad nagyon is menekülés-képes s habár kezdetben ugyan bukdácsol is egy kissé, de azután csakhamar megtanul három lábon járni s mihamarább oly gyors iramban szökik tova, mintha semmi baja se történt volna neki. *Hátsó láb-lövésnél* azonban erősen megbénul a vad s betegebb, tehetetlenebb is és csakis (kivált ha kissé magasán találta a golyó) lassú, néha majdnem vontatott menekülésre képes s mihamarább elfekszik. — *A lábszár-lövés* igen sok esetben begyógyulnak, de a megnyomorodott, legtöbbször görbére maradt lábát nem használja a vad, hanem három lábon halad; mindamellett azért gyorsan és biztosan jár. Ha az alsó lábszár lövetik el, az esetben a szétezött alsó rész a legtöbbször lerohad, — de a csonkán maradt tagrész beheged, legfeljebb egy kemény bunkó képződik a forradás körül. Természetesen ugyanezt a lábát járásra nem használhatja a vad, miért is — de általában is — megnyomorodott lábánál rendszeren csak három nyomot találunk a csapatban. — *A szügy-lövésnél* megjegyzendő, hogyha ugyanis jobboldalon hatol be a golyó, akkor a tüdőt, — ellenben ha baloldalon vág be, a szívet találja. — *Bél-lövés* esetében, midőn t. i. a golyó a vastag vagy vékony belek közt hatol be annélkül, hogy a zsigert megsértené, a vad hamar elhever s gyorsan s erősen megbetegszik, kivált ha a vékonybél lövett szét. Ily lövési eseteknél a sebek súlyossága és a vad testi erejéhez képest a sebzett állat viselkedése is különböző. A már ismert jelzéseken kívül jelez azzal is, hogy például a farkas-vad rögtön kivált a csapatból s más irányba vonul, vagy pedig épen nem menekül, hanem derekát erősen összerántva s farkát kinyújtva, lassú lépkedéssel tart egy bizonyos irányba, időközönként meg-megállva s a sebhelyt rész felé tekintve, miközben fejét, nyakát hosszúra kinyújtja. Ha víz van a közelben, okvetlen felkeresi azt. — *A bél-lövést* kapott vad — kivált ha a lépet is megsértette a golyó — leheveredése után csakhamar seblázt kap s ha idő engedtetik teljes elbetegedéséhez, betegágját többé nem hagyja el. Kétes eseteknél, vagy nyomkövetés közben útbaigazítóul szolgálhat a vadásznak az a téveszthetetlen jel is, hogy a bél-lövést kapott vad nem képes hátsó lábaival az első nyomába lépni.

Nem ritkán fordulnak elő olyan esetek, midőn a lövés pillanatában a vad sebzését kellőképen meg nem állapíthatjuk; pl. ha a vad magas növényzetben állt, általában ha nagyon fedve volt, vagy pedig szeles időben a szem elé tóduló lőporfüst miatt, mi a kellő kitekintést oly gyakran korlátozza stb. Ily eseteknél sokszor igen jó útbaigazítóul szolgálhat a vadat ért golyó *felütésének*, illetőleg *vágásának*, mint *jelnek*, azon különbözőképen hangzó csattanása is, melyet a lövést követőleg a talált testrész szerint minden esetben hallani. Így például jó vállal-lövésnél a golyó vágása igen éles és

tisztán hallható; de czomb-lövésnél is ilyen a golyó vágása, bordatörés esetében azonban tompa s emellett erős ütést hallani.

Lábszár-, általában csontot ért lövésnél a golyóvágás éles és tisztán hallható; ellenben bél-lövésnél tompa ütés-ként hangzik.

Lakatos Károly.

(Vége következik.)

A róka-kérdéshez.

T. Szerkesztőség! *Gróf Széchenyi Béla* nagy-czeni birtokán, a röjtöki fázánosban észlelte az erdész, hogy egy róka-család tanyát ütött. Márczius 29-én a kiválóan lelkiismeretes és praktikus főerdész, *Rusz Kálmán*, korrekt vadásznak nevelt fiai közül Imre este lesbe állt a rókalyuknál és az első este sikerült a nőstény rókát el-lőnie. A lövésre megjelent erdészszel a rókalyuk mindkét bejáratát ellátták vassal. Csütörtökön reggel és este hiába volt a les. Pénteken reggel a hím rókát kimúlva találta a vasban és a rókalyuk nyílásánál s a nyílás előtt

6 darab fiatal stüldőt, 2 ten-geri nyulat és egy kotlós fázányúkot talált egészen friss állapotban. E kedvező eredmény után a rókalyukat felásatta és 7 darab fiatal szopós rókakölyket talált kimúlva abban. Azt hiszem, ez az eset is, melynek megbízhatóságához szó nem fér, teljesen igazolja, hogy a kan róka gondos családapa. — Sopron, 1901. május 26. — Vadászúdvvel **Szilágyi Imre**, megyei árvsz. ülnök.

Feleletek szerkesztőségünkhez intézett szak-kérdésekre.

Grf. T. Füstetlen (nitro) lőporral nem szokás fegyvert *belőni*, csak *kipróbálni* a fegyverművesnek a végből, nem megye széjjel. Akármilyen szabályos, összetartó (szoros) löképet ad is egy fegyver fekete (rendes)puskapor használata mellett, füstetlen lőpornál ennek nyomát se találjuk, amennyiben csakis hihetetlenül szétszórt, igen nagy terítésű löképet kapunk eredményül, ami nem csak a lőanyag robbanásszerű működését tanúsítja, hanem arról is bizonyosságot nyújt, hogy a lőporadaghoz mérten a sörét-töltés aránya koránt sincs helyesen megállapítva. Mindenesetre több, sőt nyilván *sokkal több* sörétet kellene venni, hogy szabályos löképet adjon a füstetlen lőpor; kérdés azonban, nem származ-

nék-e abból veszedelem, ha a löpörtöltés igazán arányosan (feszítő erejéhez mérten) megterhelhetnék? Valószínűleg, mert különben az adagolást ily arányokban alapították volna meg a löporgyártók.

Özv. P. D.-né úrnőnek. Az átküldött üvegben és dobozban csak három darab »gizgaz-lakó«-nak a lárvá-tokját találtuk. Különböztetve ezokról az állatokról részletesen írtunk »A Természet« II. évfolyamának XXII. számában »Sajátságos építők« cím alatt; ugyanott erre vonatkozólag néhány rajtot is közlünk. Tessék talán elolvasni a hivatkozott cikket s a rajzokat megtekinteni. Az említett kívül más rovat az iszapos, nagyon megromlott vízben nem találtunk, valószínűleg szétmállottak. Esetleg jövőre az ilyenmű küldeményeket alkoholban kérjük, mely szerben az állatok éveikig épek s a meghatározásra alkalmasak maradnak.

T. J. Kolozsvár. Tényleg elkerülhetlen a kakasnéküli fegyvereknél, hogy szerszámfűlkéjükbe (lakatokba) a löpor-gázok be ne hatoljanak s hosszabb használat mellett a szerszámrészeket össze ne füstöljék — és kivált az Anson & Deeley-féle törzsök-rendszer s az ehhez hasonló rendszerek vannak ennek a kalamitásnak kitéve, minek következtében ha lehető gyakran szét nem szedtetnek s alapos tisztogatás alá nem vétetnek, teljesen elrozsdásodnak s hasznavehetetlenekké válnak. Csak hogy a törzsök-rendszerű lakatok szétszedése és összerakása olyan vállalat, a mely felér a legkomplikáltabb óraművekkel való elbánással, miért is csak szakértő puskműves kezébe adhatók tisztítás, illetve szétszedés végett, ami a mellett, hogy meglehetősen unalmas és bosszantó dolog, még felette költséges is. Ez az oka annak, hogy a törzsök-rendszerű Hammerless-fegyverek az angoloknál már kimentek a divatból, készítésükkel felhagytak s a még raktáron levőket az eredeti angol árakhoz képest aránylag potom áron vesztegetik. Oldalszerszám a jelszó most már a Hammerlesseknél — nemcsak a szigetországban, hanem a kontinensen is, úgy hogy a kissé tájékozottabb gavallér amáz ócskaságokat legfeljebb csak vadász-tábla dísznek aplikálja, de nem igen vadászik már vele, — és hogy a puskaboltokban mégis ilyeneket ajánlgat a boltos a gyengébbeknek — agyon dicsérve a híres Anson & Deeley előnyeit (!), — az csak a megmaradt fölös számú készletnek a jele. — Igaz ugyan, hogy az oldalszerszámú Hammerlesseknél se lehet teljesen elkerülni a löpor-gáz behatolását, de mivel az ily fegyverek szerszámai minden nehézség nélkül, könnyedén kiemelhetők, ehhez képest tisztításuk is csak játék s nem valami nagy és sűrű gondozást és utánané-zést igényelnek; némi óvrendszabály betartása mellett pedig az összerozsdásodások még hosszabb elhanyagolás mellett is tökéletesen elkerülhetők és ez az óvrendszabály a következő: A lakatszerkezet összes részei sóltan (nem avas) disznószírral bevonandók, azután pedig ecset segítségével gazdagon bekenjük az összes részeket Curol fegyverolajjal. Ez az eljárás a berozsdásodást tökéletesen megakadályozza s tisztításkor a befűstölt részeket egy tiszta, puha vászonrongygyal könnyedén le lehet törölni; csak nem szabad sajnálni a Curol-t!

B. M. Budapest. A Teschner-féle és a francia »Ideál« puskát kivéve, minden rendszerű Hammerless-fegyver felhúzott lakatszerkezetét le lehet eresztetni és ez a következőképen történik: A csövet lehajjtuk, majd a hüvelykujjal az automatikus tolokkát előre tolva és szorosan tartva — mi alatt a ravaszokat is két ujjunk segítségével nyomva tartjuk — a csövet a balkézszel lassan felhajjtuk, a midőn is a lakatok lassan lezárulnak.

J. K. Pécs. Angliában csak néhány damasztcső-gyár van és pedig Birminghamban és Londonban. Az angoloknak külön fajta damasztjuk van, a minőt máshol nem készítenek; ezt a fajtát használják a prima fegyvereknél általában, — de gyártanak más damasztfajtákat is, a melyek azonban szépségre a finom belga és francia csöveket meg sem közelítik, többnyire homályos rajzúak s azért igen finom fegyverekhez nem igen használhatók fel. Ellenben nagy keletjük van az angol fegyver-

gyárakban a belgiai finom crollé, patkószeg és oxford damaszt csöveknek, miket a belga gyárakból prima minőségben, államhatóságilag lebélyegezve kapnak; a csöveket azonban izlésükhöz képest repaszálják s ők maguk lövik be.

R. K. Jászkesér. Az u. n. svábbogarakat tökéletesen ki lehet irtani a következő eljárás szerint: Fél liter édes kukoricazisztet édes tejben és 3–4 csomag beáztatott közönséges villós (»kénes«) gyufa oldatában beáztatunk s a félkeménynél jóval puhább gyurmát készítünk belőle. Ezzel kész az étető. Felhasználáskor cukorpapiros-darabkákon kis pogácsányi-adagokat rakunk szét éjszakára a bogaras helyeken s azokat jól megcukrozzuk. Ezt az eljárást mindaddig folytatjuk, míg az utolsó sváb is el nem kirvájozik a túlvilág entomológiai téereire.

B. L. úrnak. Abban igaza van, hogy a madarak kítőmése általában nem oly nehéz feladat, mint az emlősöké, különösen a nagyobb emlősök kítőmése, mert ez tulajdonképen szobrászmunka. Nem a kítőmés technikai részében rejlik a művészet, hanem az alakításban és abban, hogy a preparátor azt juttatja érvényre, amit ki akar fejezni állatjával. Tessék összehasonlítani ezt a három fotografiai képet, amit e füzetben bemutatunk: bizonyára észreveszi, kiérzi és meg is érti ezekből azt, amit különben csak hosszú magyarázatokban tudnánk kifejtetni. Mind-egyik állatnak más a kifejezése, más a cselekvése s ezért más a formája is. Nemcsak egészében, de a munka minden részle-tében kell egy és ugyanazt a gondolatot érvényre juttatni. Főképen a fej, az arcz és első sorban a szem adja meg a kifejezést, a karaktert. Erre nagy gondot kell fordítani. Ez az alakításban a legnehezebb feladat és ebben különbözik legészre-vehetőbben a művészi alkotás a kontár munkájától. Az itt bemutatott muflon-fej arca és szeme tekintete nyugodtan megfigyelő; ez illik egy a falon függő fejhez. A bögő szarvas szeme majd kidüled az erőlködéstől. A hiuz tekintete pedig elárulja a véreng-zőt és épen a levágott őzbak torkára irányul. Ha a muflon-fej szeme olyan vad volna, mint a hiuzé és viszont a hiuz tekintete olyan szelíd, mint a mufloné: ugyebár hatástalan, kifejezéstelen vagy talán inkább neveltséges volna az eredmény. Ennek a kikerülése és a megfelelő hatásnak az elérése az, amiben a művészet titka rejlik. Ehhez — egyebektől eltekintve — nemcsak kézi ügyesség, tárgy-ismeret, de egy kis tehetség is kell. Hogy önben meg-vannak-e ezek a kellékek, azt nem tudjuk, de az eddigi munkái után ítélve azt hisz-szük, hogy ön ezek híján van.

i z s l á s z a f.
A Szent-Pölten melletti Mitterauban közelébb lefolyt nagy vizsla-versenyek alkalmával — mint a német vadász-lapokban olvassuk, — magyar ebek érték el a legfényesebb siker netovább-ját. Egész csodákat regélnek Sétaffy Gyula burszentgyörgyi vizsla-idomító ebeiről, melyek a mérkő-zésben messze túlhaladták a külföld legtehetségesebb, legmes-teribben képezett versenybeite is. Nagyszerű orr, rendkívüli fegyelmzetttség, appell és idomítási bravour jellemzi — mint írják — minden egyes ebét, annélkül, hogy ez a fajt jellemző külső modor hátrányára válne s munkájokra lehangolólag, vagy feszélyezőleg hatna. El is hozta Sétaffy ebeivel majdnem az összes előkelő díjakat és sok tiszteletdíjban is részesül, de

részesültek azok az ebek is, melyek ugyan mások tulajdonában vannak, de általa idomítottak. *Sétaffy*-nak különösen a *Jobb* nevű 4 éves gordonsetterjét (mely többszörös champion) dicsérik a sport-mataforok, s azt mondják róla, hogy kvalitásra nézve, úgy fényes dresszuráját illetőleg is, a kontinensen ennél előkelőbb verseny-állat, s egyszersmint használati eb — nem létezik. Mint tudjuk, *Sétaffynak* Bur-Szent-Györgyön (Komárommegye) igen keresett vizslakennelje és idomító telepe van, honnan igen jutányos árért lehet perfektül idomított kész vizslákat beszerezni, de elfogad idomításra is ebeket.

VEGYESEK.

erébharcz. Soha nem hittem volna, hogy a madárvilág szürke proletárjainak kicsiny szivében olyan ádáz gyűlölet és tartós harag üssön tanyát, a minőt 1901. évi május 13-án, d. u. 6 óra körül saját szememmel láttam. Nyugodtan szivarozgattam ablakomban s egyszer csak látom ám, hogy két nőstényveréb összegombolyodva villámgyorsan esik le a háztetőről, közbe iszonyúan csiripelve. Mikor a porban jól összezipkedtek és meghentergették egymást, egyik erre, másik arra repült. Azt gondoltam, vége a háborúnak; ez is csak olyan lúdháború, tyúkharcz volt, a minő ezer megesik a fák lombjai közt kora hajnaltól alkonyatig. De csalódtam. A két nőstényveréb újra párbajozott. Csiripeltek, csipogtak, henteregték, vagdalták egymást. Mikor a földön kifáradtak, a szomszéd ablak bádogpárkányán megújult az ádáz küzdelem. Egészen közel voltak. Csőre mindkettőnek tárva, kis nyelvük mérgesen villogott. Majd a párkányról is valósággal lezuhantak és csak a földhöz fél méternyi távolságban keltek szárnyra, hogy ismét a földön keljenek birokra. Épen akkor sokan jöttek a templomba. Annyira el voltak egymással foglalva, hogy féltettem őket az agyontaposástól. Most egy harmadik nőstény is beleelegyedett a harciba. A küzdelem még hevesebb volt, mint az előbbi. Így tartott ez vagy tiz-tizenkét percig. Azután elcsendesedtek. Hanem annyi bizonyos, hogy a verébgavallérok egy cseppet sem voltak udvariasak, pedig a harc, úgy hiszem, valamelyik feketemellényes Don Juan miatt folyhatott! És eszembe jutott Vergilius verse: »Tantaene animis caelestibus irae?«
Lakatos Vincze.

Milne Edwards hírneves párisi tanár szakkönyvtárát árverezték nem régen. A zoológiai munkák legnagyobb részét az angol, amerikai tudósok és könyvkereskedők vásárolták meg. Az ornithológiai könyvek és folyóiratok közül pedig a legbecsesebbeket a bolgár fejedelem szerezte meg a szófiai múzeum könyvtára számára.

Majom mint váltóór. Maritzburg mellett Délafrikában 1895-ig egy teljesen szelid, szabadon járó-kelő nagy pávián volt látható, mely egy váltóórnek tulajdonát képezte. Gazdája megtanította arra, hogy szolgálatát teljesítse. A majom várt, míg a közeledő vonatot észrevette, akkor odafutott a váltóhoz, kinyitotta, felült az emelőre és addig várt, míg a vonat elrobogott, mire a váltót megint bezárta. Híven és pontosan teljesítette kötelességét, de az utazóközönség, különösen az idegenek, félték, mivel egy pávián mégsem tekinthető felelős alkalmazottnak, miért is munkásságát beszüntették.

Az ember által kipszított állatok száma évről-évre aránytalan gyorsasággal növekedik. A labradori réce, *Camptolaemus labradorius*, ma már csak mintegy 36 kitömött példányban létezik az ó- és új-világ nagyobb muzeumaiban. A legutolsó élő példányt 1878-ban lőtték le. A *Phalacrocorax perspicillatus* Ázsiának északi partján nagy számmal fordult elő és Pal-

las szerint 1741-ben a Behring-szigeten nagyon közönséges volt. Száz évre azonban a friss hús után annyira áhítozó tengerészek teljesen kipszították. Más nem maradt ránk, mint 4 kitömött bőr és 23 csontocsk a nyilvános gyűjteményekben.

Hasonlatosság madaraink énekében. Mikor a tavaszi nap-sugár lombra fakasztotta a picziny rügyeket, midőn zümmögő férgék töltik be a virágillattól bódító levegőt, dalversenyre kelnek az erdők s berkek szárnyas lakói, hogy lélekemelő énekükkel adózzanak a nagy természet ura előtt, ki oly bölcsen gondoskodott ő róluk is. Ha közelebbi vizsgálódásunk tárgyává tesszük e nemes versenyt, csakhamar észre kell vennünk, hogy éneklésükben, vagy hangszólásukban nem csupán az egy családhoz tartozóknál, de igen sok esetben a távolesőknél is van valami hasonlatosság, mely harmóniájánál fogva annál magasabbra teszi koncertjükét. A barátka-poszáta (*Sylvia atricapilla*), midőn énekstrófájára kezd, mintha a kis poszáta (*Sylvia curruca*) kótájából énekelne. De strófája végén messzire eltér attól s a magyar fülemüle bájos énekét próbálja megközelíteni. Az énekes rigó (*Turdus musicus*) zenéje hasonló a fekete rigóéhoz (*Turdus merula*); a karvaly-poszátáé (*Sylvia nisoria*) a kerti poszátáéhoz felette hasonló. A lomb közt röpködő sisegó fűzike (*Phylloscopus sibilator*) gyors pittyegése közel áll a sordély (*Emberiza calandra*) egyszerű szerelmi énekéhez. A nyaktekercs (*Yunx torquilla*), mintha az ő családjához messze távol eső kék vércse (*Cerchneis vespertinus*) vijjogását utánozná. Mikor a batla (*Plegadis falcinellus*) »kraa« mély hangján megszólal, a magasban keringő holló jut eszembe. A gúnyolódo gezenek (*Hypolais hypolais*) talán a nád közt élő foltos sitke (*Calamodius schoenobaenus*) volt énekmestere. A hegyi erdőnek nagy tehetségű dalosa, az erdei pacsirta (*Alauda*) a magyar fülemüle melódiáit megközelítően hirdeti a magasban. Mindezek a madarak énekük hasonlatosságát a természetből nyerik, annélkül hogy egymás énekére valamikor átalakító hatással bírtak volna. Vanak azonban avi-faunánknak oly tehetségű madarai is, melyek úgy a fogságban, mint a szabadban is a legkülönfélébb madárhangokat képesek elsajátítani. A tövis-szűrő gébics (*Lanius colurio*) fiatal korában oly zseniális zenei tehetség, hogy fogságban az erdei pinty, a pacsirta- és poszáta-félék, sőt az énekes rigó énekét is eltanulja. Szabadban a kis őrgébics (*Lanius minor*) utánozza ügyesen az erdei pinty, füstí fecske, házi veréb hangszólásait. A csilpcsalp fűzike (*Phylloscopus acredula*) »bűi« »bűi« hangján megszólal az erdei pinty, a kerti rozsdafarkú s a szén-czinege. A vetési varju (*Corvus frugilegus*) a héja szavával sokszor megjijezti társait. Többször hallottam, amint a szén-czinege (*Parus maior*) a házi veréb és a füstí fecske veszélyt jelző hangját a családásig híven utánozta. Ki hitte volna, hogy még a vérengző karvaly is (*Accipiter nisus*) kultiválja a madárzenét, pedig fel van jegyezve irodalmunkban, hogy egy alkalommal a nőstény sárgarigó, majd a tenyőrigó csacsogását s a fenyves rigó kerregő szavát félreismerhetetlenül imitálta. *) Madaraink közt azt hiszem, mégis legnagyobb plagizátor az őrgébics (*Lanius excucitor*). A múlt évben Kolozsvárt, amint a város melletti tavak körül sétálgattam, a közeli galagonyabokron egy ily fajta *Lanius* kötötte le figyelmemet, amint a nem messzire leszállt búbos pacsirta hívó hangjára felelgetett; ebbe azonban csakhamar beléunt s a hím sárgarigó »fio-filio« fütyszavát kezdte híven utánozni s végül a mezei veréb csiripelésben találta gyönyörűségét. Erre egész csapat veréb gyült körülötte össze, hogy elismerésüknek adjanak kifejezést. Hej pedig tudom, sokszor visszaél a kis szárnyas rabló a verebek eme bizalmával!

Tarján Tibor.

Értesítés. A Magyar Ornithológiai Központ a folyó év kezdetével a vallás- és közoktatásügyi ministeri tárcza ügyköréből a földművelésügyi ministeri tárcza ügykörébe helyeztetett át s ebből folyólag folyó évi május hó elején a Nemzeti Múzeum épületéből új helyiségbe — a VIII. ker., József-körút 65. számú épület I. emeletébe — költözött át.

*) Lakatos K.: „A Természet“ I. évf. XX.

IRODALOM.

ERDÉLYI KALAUZ. Praktikusan összeállított útmutató jelent meg ezzel a címmel Kolozsvárt az Erdélyi Kárpát-Egyesület kiadásában. A 888 oldalra terjedő és piros vászonba kötött könyv elvezet minket Erdély összes természeti szépségeihez, megismerteti velünk a történelmi múltú országrész minden nevezetesebb helyét és útmutatást ad mindenre nézve, a mire utazás közben szükségünk van. Nem a Baedeker-ek száraz formájában van összeállítva az Erdélyi Kalauz, mert ennek minden lapjáról a hazafias érzés melegét, a nemzeti hősök iránt való lelkesedés tüztét érezzük. Különösen érdekessé és becsessé teszi a könyvet az, hogy igazi hévvel és rajongással buzdít a haza földjének megismerésére és kiterjeszti figyelmét több helyt a magyarságnak sokaktól kétségbe vont ősiségére is. Igen helyesen mondja a könyvhöz csatolt előszóban az Erdélyi Kárpát-Egyesület, hogy nálunk a turistáskodás nem csak anyagi érdekeket szolgál, nálunk egy sokkal fontosabbnak, a hazaszeretet fejlesztésének szolgálatában áll, mikor édes hazánkat, ezt a még kevésbé ismert, pedig oly szép, oly mérhetetlenül gazdag, történelmi múltjában oly vonzó és lelkesítő földet, óhajtja megszerettetni. Ime, ez ennek a könyvnek a hazafias és nemes célja. Méltó, hogy minden magyar ember elolvassa, minden ifjú használja kirándulásai alkalmával. A könyv tiszta és szép nyomása a kolozsvári *Ajtai* K. Albert nyomtatóműhelyét dicséri. Ára az E. K. E. tagjainak 4 korona, nem tagoknak 6 korona. Megrendelhető: Budapesten az Eggenberger-féle cégnél, vagy Kolozsvárt az Erdélyi Kárpát-Egyesület titkári hivatalában.

A MADARAK HASZNÁRÓL ÉS KÁRÁRÓL. *Darányi Ignác* földmívelési ministerünk megbízásából *Herman Ottó* egy igen szép könyvet állított össze a nép számára. Megtaláljuk e könyvben mindazt szépen összegyűjtve, mire a népnek szüksége van, de a mi egyszersmind a fogékonyságára hat: megragadja a lelkét, mert az ő nyelvén szól. Az ő nyelvén ad intelmet a madárvédelemről s tanít, útbaigazít a káros és hasznosság fogalmának helyes értelmezése és megítéléséről stb. A könyvben ismertette van 88 vegyesen káros és hasznos madár természetrajza, — továbbá van benne egy kis anatomia, felvilágosítás a vonulásról stb. Szóval igen érdekesen, gazdagon össze-szerkesztett munka ez, melyet mindenki érdeklél forogathat. De nézni való is akad benne abban a 100 kedves, csinos képben, melylyel *Csörgöy Titusz* illusztrálta e szép művet. Ezek

a rajzok általában sikerülteknek mondhatók, meglep bennünket a legtöbbször az a természetesség, mely annyira közel hozza őket a való élet mozzanatai és kifejezéseihez, miért is sok kéne a világhírű angol állatfestőt, *Thorburnt* villantja eszünkbe. — *Herman* e derék könyvét a földmívelési ministerium lehető csekély áron: 1 koronáért bocsátja közre, hogy a legszegényebb földművelő ember is megszerzhesse; a lelkészeknek, tanítóknak és jegyzőknek meg épen ingyen küldi, ha egyszerű levélben a VI. ügyosztályhoz fordulnak.

A NÖVÉNYEK VILÁGÁBÓL. — Ily cím alatt *Hanusz István* fő-reáliskolai igazgatótól, kitűnő munkatársunktól egy igen érdekes mű hagyta el a sajtót. Kevés magyar szakíró írt még ilyen érdekesen a növények világáról, kevés tudta olyan közel hozni szívünkhez. Ugy rajzolja, hogy egészen egynek érezzük a mi világunkkal. Hozzánk hasonló lényekké válnak *Hanusz* könyvében a növények, melyek között ép úgy megvannak az eredeti, az erősen egyéni jellemek, mint itt közöttünk, emberek között. Valóságos növény- és virágregényeket ír meg *Hanusz*. Mégis rendkívül érdekesen és lebilincselően, mint a ki hőseit jól ismeri és híven nyomon követte útjukat. Az érdekes fejezetek közül csak néhányra mutatunk ehelyütt rá: Hogy él a növény. Növényvándorlás. Virágóráások. A virághónap gyermekei. A rózsza diadalútja. Éji virág. Népkünk kedvelt virága. A növényvilág bohócjai stb. stb. — Ime, már e címek is mutatják, hogy nem sablonos növénytan ez a könyv. hanem érdekes és egészséges, lélek- és szívvidító olvasmány. Tisztaság, derű, szeretet és üdéség árad belőle. Élvezetességét növeli a szerző kedves előadása, világos magyaros nyelve és a nagyobbára színes ábrák művészi kivitele. Ára 2 kor.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Emília. A vers gyengécske. Talán majd egy másik jobban fog sikerülni, kivált ha komolyabb versformába önti nagyság gondolatait.

X. Y. Az istenért, csak verset ne küldjön! El nem tudjuk képzelni, hogy igazi tehetség nélkül komoly emberek hogy adhatják magukat versfaragásra — szerkesztők bosszantására!

Egy igen finom, alig használt 16-os kaliberű, remekül vésett lankaster-fegyver (Springer bécsi udvari puskaműves készítménye) vadászat felhagyása miatt eladó. Bővebbet a szerkesztőségben.

„Utmutatás a növénygyűjtéshez.“ Gyakorlatias, ajánlható mű, ára 60 fillér.

Megvételre kerestetik lapunknak I-ső évfolyama. Ajánlatokat az ár megnevezése mellett kérjük lapunk kiadóhivatalához intézni.

FOTO-CZINKOGRAFIAI MŰINTÉZET.

MŰVÉSZETI SOKSZOROSÍTÁSOK.

Cikkek folyóiratok, könyvek, árjegyzékek és tudományos művek számára.

Kitűnő kivitelben, legjobb módszerek szerint előállítva.

— Jutányos árak. —

Cím csakis: BUDAPEST, VI. ker., Király-utca 30. szám.

TELEFON: 18—99.

„A TERMÉSZET“ szerkesztősége és kiadóhivatala: Budapest, II., Donáti-utca 7. dr. Lendl Adolf intézete.

5710.901. Nyomatott Markovits és Garainál, Budapest, Lázár-utca 18.